

PAPER DETAILS

TITLE: AHMED ARIF'IN "DIYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR VE ADİLOS BEBENİN
NİNNİSİ" ADLI SİİRİNİN SÖZCELEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

AUTHORS: Emrah Aksu

PAGES: 95-107

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3403438>

**AHMED ARİF'İN "DİYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR VE ADİLOŞ BEBENİN NİNNİSİ" ADLI
ŞİİRİNİN SÖZCELEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ**

*Discourse Analysis of Ahmed Arif's Poem Called "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin
Ninnisi" Within The Framework of Enclosure Theory*

Yüksek Lisans Emrah AKSU

Milli Eğitim Bakanlığı, Mardin, Türkiye. emrahruhat@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
12.09.2023

Kabul/Accepted
24.12.2023

Sayfa/ Page
95-107

Öz

Söylem çözümlemesi yöntemiyle herhangi bir metnin vermek istediği iletiyi ve o metnin ideolojik boyutunu anlayabilmek mümkündür. Dil bilimine bağlı olarak gelişen yöntemlerden biri olan sözceleme kuramı ise bir söylemin sözceleme durumu içerisindeki göndericisini, alıcısını, uzamını ve zamanını belirler. Bu tespitler yapıldıktan sonra söylem daha anlaşılır bir hâle gelmektedir ve söylemin derin yapısındaki anlamı ile ideolojik boyutu ortaya çıkmaktadır. Marksist sanat anlayışı çerçevesinde şiir yazan ve aynı zamanda toplumcu gerçekçi sanat anlayışının en önemli şiir temsilcilerinden biri olan Ahmed Arif (1927-1991) Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Ahmed Arif, şiirlerinde genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait yerel imgeleri kullanır. Yazdığı tek şiir kitabı olan Hasretinden Prangalar Eskittim'de toplamda 19 şiir yer almaktadır ve bu eser, Türk edebiyatında çok satılan şiir kitaplarından biri olarak kayıtlara geçmiştir. Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi isimli şiirinin diğer 18 şiirinden ayrılan tarafı şairin yaşam öyküsünden izlerin bulunması ve şiirlerde yer alan yerel imgelerin fazlalığıdır. Bu çalışmada da Ahmed Arif'in Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi isimli şiiri, söylem çözümleme yöntemlerinden biri olan sözceleme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Söylem çözümlemesi yapılan metnin öz yaşam öyküsel boyutu tespit edilmiş ve yerel imgeleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Söylem Çözümlemesi, Sözceleme Kuramı, Dil bilim, Ahmed Arif, Adiloş Bebe.

Abstract

With the method of discourse analysis, it is possible to understand the message that any text aims to convey and the ideological aspect of that text. The enunciation theory, which is one of the methods created within the discipline of linguistics, determines the source, receiver, space and time of a discourse in the enunciation situation. After these determinations, the discourse becomes more understandable and the ideological aspect appears with the meaning in the deep structure of the discourse. Ahmed Arif (1927-1991), who wrote poetry within the framework of the Marxist understanding of art and is also one of the most important poetic representatives of the socialist realist understanding of art, has an exceptional place in Turkish literature. Ahmed Arif generally uses local images from the Eastern and Southeastern Anatolia Regions in his poems. There are 19 poems in total in "Hasretinden Prangalar Eskittim", the only poetry book he wrote, and this work is recorded as the best-selling poetry book in Turkish literature. His poems Notes from Diyarbakir Castle and Lullaby of Adiloş Baby differ from the other 18 poems with the presence of traces of the poet's real life and the abundance of traditional images. In this study, the poems of Notes from Diyarbakir Castle and Lullaby of Adiloş Bebe written by Ahmed Arif are handled within the framework of enunciation theory, which is one of the discourse analysis methods. The autobiographical character of the text whose discourse is analyzed and local images are determined.

Keywords: Poetry, Discourse Analysis, Enunciation Theory, Linguistics, Ahmed Arif, Adiloş Bebe.

Atıf/Citation: Aksu, E. (2023). Ahmed Arif'in "diyarbakir kalesinden notlar ve adiloş bebenin ninnisi" adlı şiirinin sözceleme kuramı çerçevesinde söylem çözümlemesi. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 95-107.

Giriş

1960'lı yıllarda Ferdinand de Saussure'ün ortaya koyduğu fikirler ile Fransa'da dil bilim çalışmaları çok büyük bir hız kazanmıştır. Barthes, Greimas, Bremond gibi Fransız araştırmacılar, dil bilimine ayrıca gösterge bilimine çok büyük katkılar sunmuşlardır ve bu araştırmacılar, dilin toplumun kültür öğeleri içerisinde ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Toplumun kültürel öğeleri içerisinde ele alınan dil, söylem kavramını da zenginleştirmiş ve bu kavrama ulaşılmayı da kolay bir hale getirmişlerdir. Dilin aynı zamanda sosyolojik ve antropolojik bir tarafının da olduğunu belirtmiş olan bu dil bilimciler, dilin sosyal ve insani yönüne de eğilmişlerdir. Dilin tümce seviyesinin de üzerinde bir bağlamda ele alınması gerekliliği dikkatleri dil, insan, toplum ve düşüncenin birlikte anıldığı söylem (discourse) kavramına yöneltmiştir (Yıkımsı, 2019, s. 47).

Dil, olduğu ortamdan bağımsız düşünülemez. Dilin ortaya konulduğu zaman, siyasi yapı dili şekillendiren en önemli unsurlardır. Dilin bir iletişim aracı olduğu düşünüldüğünde bu aracın söylem içerisinde gizli bulunduğu söylenebilir ve bu araç ancak iyi bir analizle anlaşılabilir. Dilin içerisinde bulunan her öge mutlaka birbiri ile ilişki içerisinde bulunmalıdır. Çünkü dil, tek başına herhangi bir mana teşkil edemez, içerisinde bulunduğu sosyal, kültürel ve gündem içinde yer alan konularla birlikte bir anlam kazanabilir (Somuncu, 2020, s. 23).

Aquinali Tomas söylem terimi için "zihni çıkarım" tanımını yapmaktadır. Orta Çağ Latincesinde ise söylem: "hararetili tartışma, karşılıklı iletişim, görüşme" olarak tanımlanmıştır (Sözen, 2017, s. 17). Aşkaroğlu ve Akata'ya göre (2017, s. 366) söylemin tümcelerinde içerdiği anlamlar bütününden daha geniş bir anlam alanını imleyen tümceler üstü bir yapı olduğunu belirtirler. Somuncu'ya göre (2022a), metnin kendi iç dünyasından ve verilerinden hareketle yapılan yorumlar bağlam, biçim, içerik, kanıtlama yolları, sözcük / cümle düzeyi, retorik ve ikna stratejileriyle incelendiği için söylem çözümlemesi bağlamdan ayrı değildir, söylem bazen bir söz bazen bir cümle bazen yüzlerce sayfadan oluşan bir metindir. Bayraktar'a göre (2017, s. 24) söylem, en basit anlatımı ile dilin incelenmesidir. Ancak bu inceleme ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp ifadelerin / söze dökülenlerin söz dizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. McGill'e göre (2012, s. 274), söylem, hali hazırda "kendimizin" içinde bulunduğu durumun ifadesidir. Şeyleri ortaya koymanın bütün yol ve tarzlarıdır. D. Günay'a göre (2018, s. 20-21) söylem; uzamsal, zamansal ve kişiye bağlı değişkenler açısından oluşturulmuş dilsel ve dildışı yapılarıdır. Çelik ve Halil'e göre ise (2008, s. 100) söylem; bir iletinin tüm boyutlarını, sadece iletinin içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor), otoritesini (neye dayanarak), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor) kapsar. Görüldüğü üzere söylem üzerine pek çok farklı tanım yapılmıştır. Söylem tanımı sadece bu tanımlamalarla sınırlı kalmamıştır, bu tanımların dışında Doğan Günay "Söylem Çözümlemesi" kitabında pek çok farklı tanıma daha yer vermiştir.

1. SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Söylem çözümlemesi, sadece dil bilimin disiplin alanına giren bir konu başlığı değildir. Söylem çözümlemesi; siyasetten spora, edebiyattan tarihe, sosyolojiden psikolojiye; felsefeden uluslararası ilişkilere, gazetecilikten kamu yönetimine pek çok farklı disiplini ilgilendiren bir dil bilim terimidir. Haliyle bu disiplinlerde yapılan söylem çözümlemeleri de birbirinden farklıdır. Bir edebi eserin söylem çözümleme yöntemi ile bir siyasi konuşmanın söylem çözümleme yöntemi aynı olamaz (Aksu, 2023, s. 18).

Siyasi bir söylem çözümlemesi yapılırken "Neyin ne amaçla söylendiği, söylenilenle yetinilmiş mi yoksa söylenilenin ardında gizlenen, ima edilen gömülü bir söylem, bir mesaj daha mı var?" şeklindeki sorulara cevap aranır. Fakat dilbilim alanında yapılan çalışmalarda ne söylenildiğinden ziyade söylenilmek istenilenin nasıl söylendiği ve hangi formların tercih edildiği, bunların kullanım sıklıkları gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Kişinin niyeti, nasıl söylemi belirliyorsa söylem çözümlemesini yapan araştırmacının niyeti de çözümlemenin yöntemini belirlemektedir (Yıkımsı, 2019, s. 79). Bu da yapılacak olan söylem çözümlemesinin disiplin alanına göre farklılık göstereceğinin bir kanıtıdır.

Herhangi bir metnin söylem çözümlemesi yapılmak istendiğinde o metin başkaları tarafından her ne kadar tahlil edilmişse de mutlaka o metnin bir yorumu daha ihtiyacı bulunmaktadır. Bir söylemin

çözümlemesini yapmak, bir yorumun yorumunu üretmek; önceden yorumlanmış bir alanı yeniden yorumlamakla eş değerdir (Dursun, 2001, s. 68). Söylem çözümlemesi, yorumlanacak bir metne farklı bir bakış açısı kazandırmaktır. Söylem çözümlemesi ilkelerinin ilki toplumsal sorunlara yönelmedir. Bu ilke sosyal bilimlerin alanında oldukça cazip karşılandığı ve kullanım açısından dikkat çekici olduğu için söylemin toplumu ve kültürü kurması önemli bir olgu olarak belirmektedir (Somuncu, 2022b, s. 32).

Dil, sadece dil bilgisi kuralları çerçevesinde ele alınırsa eksik bilgi verir. Eğer bir dilin her hangi bir ögesi, söylem çözümlemesi yöntemiyle ele alınırsa o zaman dil bilgisinin mantığı bir çerçeveye oturtulabilir. Gramer kurallarının mantığı ve anlamsal boyutu ancak söylem çözümlemesi ile anlaşılabilir. Bu şekilde ele alınacak dil ögesi, anlam olarak da farklı bir boyut kazanacaktır. 20. yüzyılı yapısalcılarının çağı olarak nitelendiren Bayraktar, yapısalci söylem çözümlemesinin, dilsel öğelerin oluşturduğu, eşzamanlı iç bağlantılardan ve öğelerin işlevlerinden kaynaklanan, özerk nitelikli bütün, dizge, kimi durumlarda da dizimsel düzlemdeki ilişkilerin oluşturduğu bütün, söz dizimsel düzen olduğunu belirtir (2020, s. 87).

1.1. Şiir Dilinde Söylem Çözümlemesi

Günlük yaşıntıda kullanılan dil ile şiir dili birbirinden farklıdır. Şiirin içerisinde geçen her sözcenin bağlamına ve sözceleme durumuna göre bir anlam verilmelidir. Bilindiği üzere dilin pek çok işlevi vardır. Şiir dili, sanatsal işlevle icra edildiği için bir soyut anlam kazanır ve yorum yapılırken bu soyut anlam üzerinden hareket edilir. Bu soyut anlamlar metnin anlaşılmasında belli zorluklar ortaya çıkarsa da söylem çözümlemesi yöntemi bu anlaşılmazlığı ortadan kaldırır. Sanatsal işlevde dil, seçme ve birleştirme düzeniyle sağlanır. Seçme işleminde asıl görev dilde kullanılmak istenen kavramın bağlı olduğu gösterge değildir, benzer yapıdaki ya da o kavramla ilgili başka bir göstergedeki yararlanmaktır (Aksan, 2006, s. 17-18). Şiir, kendisine dönük, özgün bir dile sahip olan, bilinçli bir seçme ve birleştirme ürünüdür. Bir şiirin çözülmesi ve anlamlandırılabilmesi için o sözceleri oluşturan öğeler ve sözcelerin sıralanışı, her bir şiirdeki özel yapıya ait ilişkilerin açıklanması ile mümkündür (Şenal, 2019, s. 29). Söylem çözümlemesi, anlamlandırma yapılırken burada kullanılan seçme ve birleştirme eylemlerini göz ardı etmez ve metnin anlamlandırılmasında önemli bir yapıya sahip olur.

Bir şiir çözümlemesi yapılırken mutlaka şiirin yazıldığı dönem, sözceleme öznesinin içinde bulunduğu durum, şiirin bağlamı göz önünde bulundurulur. Söylem çözümlemesi yapılan şiire çeşitli sorular sorulması gerekir. Bu sorular söylemin daha anlaşılır olmasını sağlar. Özellikle "Kim söylüyor, neden söylüyor, neye dayanarak söylüyor, amacı nedir, bulunduğu ortam ve şartlar mı söyletiyor?" gibi sorular yöneltilir. Söylem çözümleme yöntemi de burada devreye girer ve bu sorulara verilecek yanıtlarla metin yüzeyindeki sözcenin altında yatan kültürel, psikolojik, sosyolojik boyutu olan düşünceye ulaşma işlevi için gerekli araç ve yöntemleri sağlamaktadır. Metin içindeki sözcelerin söylemsel olarak çözülmesi, metinde iletmek isteneni ve söylemin nasıl aktarıldığını göstermeye yardımcı olur (Şenal, 2019, s. 32).

2. DİL BİLİMİNE BAĞLI GELİŞEN YÖNTEMLER

2.1. Sözceleme Kuramı

Sözceleme kuramı, konuşan kişinin merkeze alındığı güncel bir dil bilim kuramıdır. Sözceleme ise, söylenen söz ile onu söyleme eylemi veya süreci arasındaki ayrımın koşullarını gösteren bir kavramdır (Güven ve Kıran, 2021, s. 314). Sözceleme kavramının temellerini çok eskiye dayandırmak mümkün görünse de Emile Benveniste'in "Genel Dilbilim Sorunları (Problèmes de Linguistique Générale)" adlı eseriyle ve çalışmalarıyla birlikte 1960'lı yıllarda yaygın olarak tanınmıştır (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 469). 1960'lı yıllar, dil bilimi çalışmalarının hız kazandığı dönemdir ve bu dönemde sözceleme kuramı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Sözceleme kuramında dil ve söz ayrımı üzerine de pek çok görüş bildiren araştırmaya rastlamak mümkündür.

Dil biliminin kurucularından sayılan Ferdinand de Saussure dil ve söz ayrımına yazdığı Genel Dilbilim Dersleri isimli eserinde değinmiştir. Saussure'e göre dil ile söz hiçbir şekilde aynı çatı altında toplanamaz. Dilin toplum içerisinde her beyinde farklı bir şekilde izler bütünü olarak yaşadığını, birbirinin eşi, tüm örnekleri bireylere dağıtılmış bir sözlüğü andırdığını belirtir. Dil, herkesin ortak malıdır ve kişisel istenç dışı olmakla birlikte, bütün bireylerde farklı olarak bulunur. Söz ise bir bireyin söylediklerinin toplamıdır. Söz, toplumsal olarak hiçbir şeyi içermez; sözün tüm gerçekleşmesi

bireyseldir ve anlık bir durumdur. Özel durumların bir toplamından başka hiçbir şey değildir (Saussure, 1998, s. 44).

Saussure'deki bu söz kavramı Emile Benveniste'de yerini sözcüye bırakır. Emile Benveniste'ye göre söylem kavramı, belirli bir özne tarafından kurulan sözcenin özne üzerinde gerçekleşen üretim ve aktarım işidir. Saussure'de de söz: "Bireysel bir istenç ve anlık edimdir. Bu edimde: 1) Konuşan bireyin, kişisel düşüncesini anlatmak için dil düzgüsünü kullanmasını sağlayan birleşimleri; 2) Bu birleşimleri dışa iletmesini sağlayan anlalsal-fiziksel düzeneği birbirinden ayırmak gerekir." (Saussure, 1998, s. 44).

Söylem çözümlemesi yapılacak bir metinde öncelikli olarak konuşucular yani sözceleme öznesi ve alıcı belirlenmelidir. Daha sonra o eylemin nerede ve ne zaman meydana geldiği belirlenmelidir. Sözceleme, bir sözcenin üretilme sürecidir, bireyin sözceleri bağlamdan hareketle belli bir durum içerisinde gerçekleştirme edimidir (A. E. Kıran ve Kıran, 2011, s. 122). Sözceleme eylemi yapılırken sözcü üretiminde mutlaka bağlam ve sözceleme durumu dikkate alınmalıdır.

1970'li yıllar her ne kadar yapısalcılarının çağı olarak nitelendirilse de Emile Benveniste'in ortaya koyduğu çalışmalar büyük bir önem taşımaktadır. Sözceleme kuramı Fransız Okulu'unda ortaya çıkmıştır ve bu kuramda dil, sadece bilgiyi veren bir yapı olarak asla görülmez. Dil, gönderici ve alıcı arasında belirli bir bağlam çerçevesinde gerçekleşen bir etkinlik faaliyeti olarak nitelendirilmiştir (Günay, 2018, s. 91).

2.2. Bağlam

Bağlam, genel olarak sözcüklerin kendilerinden önce ve sonra gelen sözcülerle kurduğu uyuma verilen isimdir. Yazılan her metinde kullanılan sözcüklerin uyumu dikkate alınmalıdır. Şairler de şiir yazarken sözcüklerin bağlamına oturtulmasına özen gösterirler. Söylem bağlamı ve metni kapsayan genel bir kavram olduğundan bu ikisi olmadan bir söylem oluşturulamaz. Söylem çözümlemesi yapılan metnin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için mutlaka bağlamının iyi tespit edilmesi gerekir. Söylem içinde bulunduğu bağlama göre göre belli bir anlama bürünebilir. Sanatçı, bağlamın tutarlı olmasıyla kelime düzeyinden metin düzeyine kadar bağdaşıklık ve bağlaşıklık oluşturur ve böylece bağlam yardımıyla ortaya farklı bir söylem çıkarır (Metin, 2016, s. 1226).

Doğan Günay bağlamın tamını yaparken onu dilsel bir yapının içinde yer aldığı dil içi ve dil dışı ortam ya da her türlü dilsel birimin (sözcük, tümce, söylem, metin) içinde bulunduğu, yer aldığı dil içi ve dil dışı öğeler olduğunu belirtir (Günay, 2003, s. 83). Oluşturulan metnin içerisinde yer alan dil içi ve dil dışı öğelerin metnin içerisine oturtulması gerekir. Bu şekilde oluşturulan bir metnin bağlamı da geçerli ve güvenilirdir. Okuyucu tarafından da böyle bir metin kabul görür ve tartışılmaz.

2.3. Sözceleme Durumu

Sözceleme ediminde belli bir eylem gerçekleştirilmek isteniyorsa bu metinde bir konuşucunun, bir alıcının, belli bir mekânın ve belli bir zamanın mutlaka bulunması gerekir. Bu öğelerin tümü eylem sonunda sözcü kümesini meydana getirir. Bu sözcüklerin oluşturduğu kümeye de sözceleme durumu denir. Başka bir ifadeyle sözceleme durumu, sözcüklerin üretildiği bağlam şeklinde tanımlanabilir (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 469).

Sözceleme durumu, iletişim esnasında geçen kişileri, gönderici ile alıcıyı; sözceleme zamanını; sözcelemenin gerçekleştiği uzamı algılayabilen tüm nesneleri kapsamaktadır. Bu öğeler sözceleme durumu oluşturmaktadır (Kıran, 1999, s. 95-96).

2.4. Sözce ve Tümce

Sözce ve tümce, sözceleme kuramı açısından aynı kavramlar olarak kabul edilmez dolayısıyla bu iki terim aynı anlamda olmadığı için birbirlerinin yerine de kullanılmazlar. Vardar (2002, s. 181) sözceyi bir göndericinin oluşturduğu ve iki susku arasında bulunan söz zinciri parçası ya da sözceleme edimi sırasında ortaya çıkan söylem şeklinde tanımlar. Eziler ve Kıran ise (2011, s. 126) sözceyi belli bir mekânda, belli bir zamanda ve belli bir kişi tarafından konuşulan ya da söylenen söz veya yazılan olguya verilen isim olarak tanımlamışlardır. Sözce, dilin kullanılan somut bir ögesidir. Sözce, söylemin içerisinde sözceleme durumu içinde belli bir sözceleme öznesi tarafından kullanılması veya yazılması gerekir.

2.5. Sözceleme Öznesi

Söylemde sözceleme durumu içerisinde sözceyi başlatan kişi, sözceleme öznesidir. Sözceleme öznesi, konuşmayı başlatan konuşucu olduğu için burada ben, sözceyi başlatan ve üreten öznedir; sen ise dinleyici durumunda bulunduğundan konuşucunun karşısında hitap edilen şahıstır. İki kişi arasında gerçekleşen bu iletişimde ben ve sen sözceleme ediminin başkarakterleridir. Bunun yanı sıra söylem içerisinde üçüncü bir şahıs olan o vardır. O, alıcı ve göndericinin hakkında konuştuğu bir nesne veya kişi olabilir (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 470). Burada gönderici konumunda bulunan konuşucunun farklı isimlendirmeleri de vardır: yazar, şair, araştırmacı... Dil biliminde bu isimlendirmeler yerini gönderici, konuşucu, verici gibi isimlere bırakır. Sözceleme kuramında ise bu isimlerin yerini sözceleme öznesi alır.

Ahmed Arif'in "Hasretinden Prangalar Eskittim" adlı şiir kitabındaki *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiiri, dil bilimin çalışma alanı içerisindeki sözceleme kuramı yöntemiyle ele alınmıştır. Sözceleme kuramı, 1960'lı yıllarda Emile Benveniste'in çalışmalarıyla ortaya çıkan bir yöntemdir ve yöntemin bulunmasıyla söylem çözümlemesi farklı bir bakış açısı kazanmıştır. Sözceleme kuramı sayesinde bir söylemin sözceleme durumu, sözceleme öznesi, alıcısı, uzamı ve zamanı tespit edilerek metnin derin yapısındaki anlamı ortaya çıkartılabilir ve bu sayede söylemin vermek istediği mesaj ya da söylemin ideolojik boyutu tespit edilebilir.

3. AHMED ARIF'IN "DİYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR VE ADILOŞ BEBENİN NİNNİSİ" ADLI ŞİİRİN ŞEMATİK YAPISI

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi

1.

Varamaz elim

Ayvasına, narına can dayanamazken,

Kırar boynumu yürürüm.

Kurdun, kuşun bileceği hal değil,

Sormayın hiç

Laaaaal...

Kara ferman çıkadursun yollara,

Yârin bahçesi târûmar,

Kan eder perçem

Olancası bir tutam can,

Kadasına, belasına sunduğum,

Ben öleydim loooy...

Elim boş,

Ayağım pusu.

Bir ben bileceğim oysa

Ne âfat sevdim.

Bir de ağzı var dili yok

Diyarbakir Kalesi...

2.

Açar,

Kan kırmızı yediverenler

Ve kar yağar bir yandan,
Savrulur Karacadağ,
Savrulur zozan...
Bak, bıyığım buz tuttu,
Üşüyorum da
Zemheri de uzadıkça uzadı,
Seni, baharmışın gibi düşünüyorum,
Seni, Diyarbakir gibi,
Nelere, nelere baskın gelmez ki
Seni düşünmenin tadı...

3.

Hamravat suyu dondu,
Diclede dört parmak buz,
Biz kuyudan işliyoruz kaba - kacağa,
Çayı, kardan demliyoruz.
Anam sır gibi saklar siyatiğini,
"Yel" der, "Baharın geçer".
Bacım, ikicanlı, ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyi.
Bir can daha çoğalacağız bu kış,
Bebeğim, neremde saklayım seni?
Hoş gelir,
Safa gelir,
Ahmed Arif'in yeğeni...

4.

Doğdun,
Üç gün aç tuttuk
Üç gün meme vermedik sana
Adiloş Bebem,
Hasta düşmeyesin diye,
Töremiz böyle diye,
Saldır şimdi memeye,
Saldır da büyü...

Bunlar,

Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...

Bu, namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzölmüş.
Sarıl bunlara
Sarıl da büyü... (Arif, 2007, s. 95-101).

7 bent ve 67 dizeden oluşan bu şiir 4 kesit biçiminde oluşturulmuştur. Söylemin ilk iki kesiti Ahmed Arif'in memleketi olan Diyarbakır ile ilgilidir. İlk iki kesitte Diyarbakır'ın dünyaca ünlü Dicle kıyıları ve Hevsel Bahçeleri konu edinmiştir. 3 ve 4. kesitte sözceleme öznesinin yeni doğmuş olan yeğeni Adiloş bebeğin hikâyesi anlatılmaktadır. Şiir, ilk olarak 17 Mayıs 1959'da Pazar Postası'nda yayımlanmıştır; sonrasında 18 Mart 1967'de Soyut dergisinde; 15 Aralık 1967 tarihinde ise Türk Solu dergisinde yayımlanmıştır (Şeker, 1997, s. 46-47). Toplumcu gerçekçi bir şair olan Ahmed Arif, bu şiirini serbest vezin ile yazmıştır. Şiirde düzenli bir kafiye örgüsü söz konusu değildir. Ahmed Arif, bütün şiirlerinde ahengi yakalamak amacıyla söz tekrarlarından yararlanmıştır. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde de bu durum söz konusudur. Şiirin değişik bentlerinde "bunlar, saldır, tanı, üç gün, nelere, savrulur, sarıl" sözceleri ahenk oluşturmak için tekrar eden sözcelerdir.

3.1. Ahmed Arif'in "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi" Adlı Şiirinin Tematik Analizi

3.1.1. Öz Yaşam Öyküsel Metin Türünün Seçimi

Sözceleme öznesi olan Ahmed Arif, cezaevinden çıktıktan sonra Urfa'da kamu gözetimi altında kalma cezası almıştır. Her gün emniyete giderek imza vermesi gerekmektedir. Bu cezaya gönderildiği esnada Ahmed Arif'in kız kardeşi Nezihe Erdoğan, Diyarbakır'da öğretmenlik yapmaktadır. Ahmed Arif de bu cezasını Diyarbakır'a aldirmek ister ve isteği yerine getirilir. Bu şiir de sözceleme öznesinin Diyarbakır'da bulunduğu bu esnada kaleme alınmıştır. Ahmed Arif, Diyarbakır'da bulunduğu bu zaman diliminde Diyarbakır'a yeni bir havaalanı yapılmaya başlanmıştır. Bu havaalanı inşaatını yürüten yabancı şirketler, Diyarbakır'ın doğal yapısını değiştirmişlerdir. Bu tahribat karşısında gelenekçi bir tavır takınan sözceleme öznesi, sessiz kalamayıp, bu durumu hem epik hem de lirik olmayı başararak yeğeni Adiloş Bebe'ye anlatmayı seçmiştir (Öztürk, 2019, s. 112). Bu şiir, Ahmed Arif'in kendi gözleriyle tanık olduğu bazı olayları öyküleyici bakış açısı ile anlatmıştır. Aynı zamanda sözceleme öznesi, kendi aile çevresini betimlediği için bu söylemin öz yaşam öyküsel bir metin türünde yazıldığı söylenebilir. Öz yaşam öyküsel metin türlerinde sözceleme öznesi, kendi başından geçen bir olayı anlatır ve bu olayın aktarımı esnasında okuru da metne dâhil eder. Bu söylem de bu şekilde bir özelliğe sahiptir. Bu söylemde okurdan beklenen şey, yapılan talana karşı ses çıkarmaktır ve bu talana engel olmaktır.

Sözceleme öznesi, Refik Durbaş ile yaptığı bir röportajda "Adiloş bebe kimdir ve nedir onun hikâyesi?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

"Adiloş benim kızkardeşim Nezihe'nin çocuğudur. Adiloş şimdi kendisi de baba oldu. Nurtopu gibi oğulları var. Adiloş küçük kızkardeşimin ilk çocuğu, oğlu. Ben diyelim ki gözaltı, sürgün, diyelim ki kendi vatanımda garip ve mahkûmken Adiloş dünyaya geldi. Kapımızın önünde sürekli gözetleyiciler beklerdi. Komşu teyzeler, ablalar küfür ederlerdi. 'Ulan bunların başına loğ

düşürelim, hepsini ezelim' diye... Loğ, yani damları yağmura karşı pekiştirmek için taştan yapılmış bir silindir. İşte evde durum bu... Bir stres, bir gerginlik var.

Dışarıdaki durum ise şöyle: Amerikan, Hollanda şirketleri Dicle'den sürekli kum çekiyorlar. O güzelim bahçeleri tarumar ediyorlar. Oralar hep meyve bahçeleri idi, kayısı, dut, gül bahçeleri idi. Şimdi hep gecekondular dolmuş. Dicle'den kum çekiyorlardı havaalanı yapmak için, askeri tesisler yapmak için. İşte benim 'Yârin bahçesi tarumar' dediğim o günler... 'Olancası bir tutam can,/ Kadasına, belasına sunduğum' dediğim günler...

'Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi' hem kişisel, hem üç-beş kişilik aile çevresinin, hem de benim canım şehrimin, sevgili vatanımın şiiridir. İşte Diyarbakır'ın şiiridir." (Durbaş, 1990, s. 83).

Sözceleme öznesi, bu şiiri 1950'li yılların Diyarbakır'ını anlatması bakımından önem taşımaktadır. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiiri hüznü bir dile sahiptir. Çünkü talan edilen bir şehrin hikâyesi anlatılmaktadır ve şiirin ilk dizesinde bu çaresizlik durumu şu ifadelerle yer alır:

"Varamaz elim
Ayvasına, narına can dayanamazken,
Kırar boynumu yürürüm.
Kurdun, kuşun bileceği hal değil,
Sormayın hiç
Laaaaal...
Kara ferman çıkadursun yollara,
Yârin bahçesi târumar,
Kan eder perçem" (Arif, 2007, s. 95).

Ahmed Arif, Dicle kıyılarının betimlemesini yaparken bahçelerinde ayva ve nar ağaçlarının yer aldığını belirtir. İnsanların bu bahçeleri gördüğünde canı dayanamazken dışarıdan yabancı şirketlerin gelip burayı yağmalamaları sözceleme öznesinin zoruna gitmektedir. Bu duruma isyan eden sözceleme öznesi, çaresizlik durumunu da "*Kırar boynumu yürürüm*" mısrasıyla açıklamıştır. Ahmed Arif, Dicle kıyılarını yârin bahçesi olarak nitelendirmiştir. Yapılan bu yağma ve talanın da bizzat devletin izin verdiğini "*Kara ferman çıkadursun yollara*" dizesiyle aktarmıştır. Fakat ne yazık ki böyle bir durum karşısında kendisi de dâhil kimsenin ses çıkaramadığını "*laaal*" sözcüğü ile açıklamıştır.

Sözceleme öznesinin bu manzara karşısında ses çıkaramaması canını acıtır ve yaşadığı öfkeyi de ikinci bentte dile getirir. Bahçelerin bu şekilde tarumar edilmesini istemeyen Ahmed Arif, bu bahçeler yerine kendisinin ölmesini ister ve bunu da "*Ben öleydim loooy...*" dizesiyle aktarmıştır. İkinci bent kullanılan sözcelerın ağız özelliğı taşıması bakımından önemlidir.

"Olancası bir tutam can,
Kadasına, belasına sunduğum,
Ben öleydim loooy...
Elim boş,
Ayağım pusu.
Bir ben bileceğim oysa
Ne âfat sevdim.
Bir de ağzı var dili yok
Diyarbakir Kalesi..." (Arif, 2007, s. 96)

Bu bentte sözceleme öznesi tarafından kullanılan *âfat*, *olanca* ve *kada* sözleriyle ilgili Ahmed Arif'in Veysel Öngören'e verdiği röportajda şu ifadeler dile getirilir:

"Âfat sözcüğünü halkın "'korkunç, kahredici, karşı konulmasının oluru olanağı yok bir belâ ya da salgın' gibi sözcük, deyim ve kavramları yetersiz bulduğu yerde kullanır. Ben de örneğin 'Çok sevdim... Yürekten sevdim' diyebilirdim. Sanırım buna kimsenin bir diyeceği de olmazdı. Ancak o zaman sıradan bir mısra kurulmuş olur ve ortaya şiir yükü bakımından yoğunluk, derinlik ve çarpıcılıktan yoksun, tatsız bir deyiş çıkardı. "Olanca" sözcüğünün tam karşılığı ise 'Topu topu'dur. 'Kada' ise "apansız gelen belâ, kara yazgı" anlamına gelir." (Öngören, 1970a, s. 48).

Ahmed Arif'in eli kolu bağlıdır. Canından çok sevdiği memleketi yabancı şirketler tarafından tahrip edilirken hiçbir şekilde müdahalede bulunamıyor. Çünkü denetimli serbestlikle cezaevinden çıkmıştır. Bu bentte kullandığı âfat sözcüsünü de kendi durumuna açıklık getirmek için kullanmıştır. Korkunç ve kahredici bir olay yaşanmıştır ve kendisi de bu duruma karşı koyamayacaktır. Sözceleme öznesinin bu durum karşısında elinden gelen tek bir şey vardır o da yaptığı en iyi iş olan kalemine sarılmaktır. Bu olayları mısralara dökerek anlatma yoluna gitmiştir ve kendi isyanını şiir dizeleri ile aktarmıştır.

Şiirdeki ikinci kesitte tek bent yer almaktadır. Bu bentte de zıtlıklar bulunmaktadır. İlk göze çarpan yaz – kış zıtlığıdır. Zozan ve Karacadağ sözcükleri üzerinden verilen bu karşıtlıkta zozan, yazı Karacadağ ise kışı imleyen kavramlardır. Karacadağ, Urfa'nın Siverek ilçesinde bulunan bir bucaktır ve Diyarbakır'a Urfa'ya göre mesafe olarak daha yakındır. Kışın ilk uğrak yeri de Karacadağ'dır. Yükseltisiyle kar ilk önce buraya yağar. Zozanın ise yazı imleyen bir tarafı vardır. Kürtçede yaylaya verilen isimdir. Yazın sıcak günlerinde Güneydoğu'nun sığağından kaçıp serinlemek için gidilen yerdir. Şiirde "Açar, / Kan kırmızı yediverenler / Savrulur zozan" dizeleriyle yazın sıcak günlerini, "Savrulur Karacadağ / Bak, bıyığım buz tuttu / Üşüyorum da / Zemheri de uzadıkça uzadı" dizeleri ise kışın soğuşunu ifade eder. Bu dizelerden sonra sözceleme öznesini bu sıcak ve soğuk zıtlığından kurtaran hayalinde düşlediği sevdasıdır. Bu seveda da memleketi olan Diyarbakır'a ve ömrünün sonuna kadar unutamadığı Leyla Erbil'e olan sevdasıdır. "Seni, baharmışın gibi düşünüyorum / Seni, Diyarbakir gibi / Nelere, nelere baskın gelmez ki / Seni düşünmenin tadı..." dizeleriyle sevdasının durumunu tarif etmiştir. Şiirin bu bendinde Ahmed Arif; vatanını, evini, halkını ve sevgilisini çok güzel bir uyum içerisinde kucaklaştırmıştır (Durbaş, 1990, s. 48).

Sözceleme öznesi, üçüncü kesitte yerel imgelere ağırlık vermiştir. Töre ile yerel imgeleri iyi bir şekilde kaynaştıran sözceleme öznesi, şiirin ilerleyen bölümlerinde ailesini de sinematografik bir biçimde objektife alır. Nezihe Erdoğan burada hamiledir ve bu bebek bekleme anları samimi, içten ifadeler ile dile getirilmiştir. Dünyaya gelecek olan Adiloş Bebe'nin hikâyesi de bu kesitten sonra başlamıştır. Şiirin bu bölümü konuşma havası taşımaktadır ve Ahmed Arif ilk defa bir şiirinde kendi ismini anmıştır. Şiirde mahlas kullanma geleneği divan ve halk edebiyatından gelen bir gelenektir. Ahmed Arif'in kendi ismini şiirde kullanması, okura âşıklık geleneğini hatırlatmaktadır (Eronat, 2017, s. 959). Bebeğin dayısı tarafından sahiplenşi de yine dikkatlerden kaçmamaktadır.

Kış mevsiminin betimlenerek başlandığı üçüncü kesitte çayı kardan demleyen, kap kacağa suyu kuyulardan dolduran insanların bilgisi verilir. Bölge halkının yaşadığı sorunlara değinen sözceleme öznesi, doğa koşulların zorluğuyla mücadele eden vatandaşların bilgisini vermiştir. Devam eden dizelerde "Anam sır gibi saklar siyatiğini, "Yel" der, "Baharın geçer"." ifadeleri bu zorlu hayat koşullarında çalışan Güneydoğu kadınlarının sıkıntısı olan bel ağrısına değinilmiştir. Bu bölgede yaşayan kadınlar, karşı tarafa hamile olabileceği düşüncesini vermemek için bel ağrısına "yel" demişlerdir ayrıca soğuklar bitince geçer, şeklinde geçiştirmişlerdir. Hamilelik, çok çocuklu olan kadınlar için utanılan bir durum olarak görülmüştür. Sonraki dize dizelerde de bu bilgi geçmektedir.

"Bacım, ikicanlı, ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyî." (Arif, 2007, s. 98)

Sözceleme öznesinin kız kardeşi Nezihe Erdoğan hamiledir ve bu hamileliğini de ağabeyinden gizlemektedir. Çünkü Nezihe Erdoğan bu durumdan utanır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'ne bakıldığında hamile olan kadınların yetiştikleri ortam gereği ve gelenek ile göreneklerinden dolayı bu

durumu erkeklerden saklamışlardır. Verilen bu bilgilerden sonra kesitin sonunda sözceleme öznesi, yeğeni Adiloş bebeğin doğumunu müjdeleyerek bendi bitirir.

Bu şiirin son kesitinde artık Adiloş Bebe doğmuştur ve doğduktan hemen sonra da töresine boyun eğmiştir. Yaşadığı bölgenin gelenek ve görenekleri gereği üç gün boyunca aç bırakılmıştır. Sözceleme öznesi, yaşanan bu durumu da “*Töremiz böyle*” dizesiyle açıklamıştır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’nde eskiden çocuklar doğduktan sonra üç gün boyunca aç bırakılırdı. Bu şiirde de bu âdet sözceleme öznesi tarafından ele alınmıştır. Ayrıca söylemin dördüncü kesitinde yer alan ikinci bent okur için bir bildiri niteliği taşımaktadır. Bu bentte Adiloş Bebe üzerinden bölge halkına bir ileti gönderilmiştir. Dicle kıyılarını talan eden kişilerle ilgili verilen bu iletide insanların bu kişileri unutmaması istenmiştir.

“Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...” (Arif, 2007, s. 100)

Sözceleme öznesi, Diyarbakır’ı talan edip yağmalayan yabancı şirketleri “bunlar” şeklinde belirtmiştir. Burada bahsi geçen yabancı şirketler engerek yılanına ve çıyana benzetilmiştir. Diyarbakır halkına uyarılarda bulunulan bu bentte bölge insanının bu insanlara karşı uyanık olması istenmiştir. Bu tür insanlar yoksulun aşına ve ekmeğine göz koymuşlardır. Bunları tanımayan bir nesil, gelecekte daha büyük sıkıntılar ile karşılaşabilir. Bu yönüyle sözceleme öznesi, burada asıl alıcı olarak gördüğü Marksist ideolojiye mensup kişilere bir ileti göndermiştir ve bu iletinin yerine ulaşması için sözceleme durumuna dikkat etmiştir.

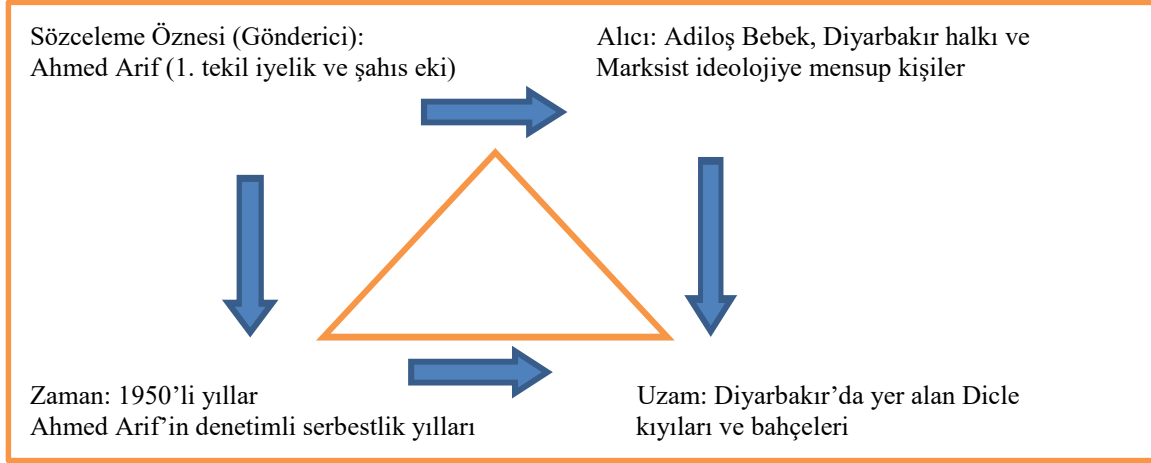
“Bu, namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzölmüş.
Sarıl bunlara
Sarıl da büyü...” (Arif, 2007, s. 101)

Yukarıdaki son bentte sözceleme öznesi, anlattığı her şeyi kader anlayışına bağlamıştır. Yazdığı bu dizelerden hareket ederek sözceleme öznesinin kadercı biri olduğu söylenebilir. Marksist anlayış ile çelişen bu kader anlayışında mücadele etmek yerine boyun eğme tercih edilmiştir. Adiloş Bebe de böyle bir kadere sahip olacaktır ve bu kadere karşı sabırlı olması tavsiyesine yer verilmiştir.

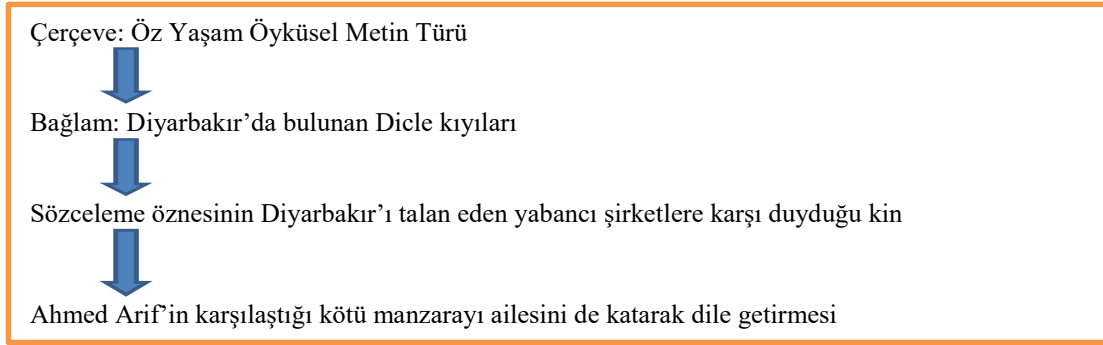
Sözceleme durumu içerisinde gönderici konumunda Ahmed Arif yer almaktadır. Alıcı ise hem Adiloş Bebe hem Diyarbakır halkı hem de Marksist ideolojiye mensup kişilerdir. Söylemin mekânı, Diyarbakır ve Dicle kıyılarında yer alan Hevsel Bahçeleri’dir. Çünkü bahsi geçen zaman diliminde Dicle kıyılarında yer alan Hevsel Bahçeleri’dir tarumar edilen. Zaman ise Ahmed Arif’in denetimli serbestlik dönemi olan 1950’li yıllardır. Kız kardeşi Nezihe’nin yanında yer aldığı dönemdir.

Bütün bu durumlar sözceleme durumu tablosunda şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Sözceleme Durumu (Gönderici-Alıcı-Zaman ve Uzam) Tablosu

Tablo 2: Öz Yaşam Öyküsel Metin Türü Tablosu

3.1.2. Dil Kullanımı

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde 51 virgül kullanılmıştır ve bu virgüllerden 35'i dize sonlarında yer almıştır. Bu da sözceleme öznesinin şiirdeki anlamı dizayla sınırlandırmayıp bu anlamı alt dizelere aktardığını ve Batı'dan alınan anıjambuman tekniğine de sadık kaldığını gösterir. Ahmed Arif, Diyarbakırlıdır ve Güneydoğu ağız özellikleri ile konuşan biridir. Bu ağız özelliklerini yazdığı bütün şiirlerinde görmek mümkündür. Aynı zamanda sözceleme öznesi, halk edebiyatına, halk deyimlerine uzak olmayan bir sanatçıdır. Bu şiirinde geçen “Laaaaal, Olancası, Kadasına, belasına sunduğum, Ben öleydim loooy, Ne âfat sevdim, Bir de ağzı var dili yok, Diyarbakir, zozan, Seni, baharmışın gibi düşünüyorum, Ölürüm deyî, neremde, Adiloş Beben” ifadeler, halk söyleyişlerine ve Güneydoğu ağız özelliklerine örnek gösterilebilir.

Ahmed Arif, her ne kadar toplumcu gerçekçi bir şair olsa da şiirlerinde soyut sözcükleri sık sık kullanan bir sanatçıdır. Şiirlerinde alışılmamış bağdaştırma örneklerine de çok fazla yer veren biridir. Toplumcu gerçekçi sanatçılar, halkın sorunlarını anlatan bir şiire sahip oldukları için sözcüklerin gerçek anlamını kullanırlar. Fakat Ahmed Arif, gerçek anlamlı sözcüklerin yanında soyut imgelerle yüklü alışılmamış bağdaştırma örneklerine de şiirlerinde yer vermiştir. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde geçen “Kırar boynumu yürürüm, Kurdun, kuşun bileceği hal, Yârin bahçesi târûmar, Kan eder perçem, Ayağım pusu, Ne âfat sevdim, Savrulur Karacadağ, Savrulur zozan, Ağulardan süzölmüş” ifadeleri bu şiirdeki alışılmamış bağdaştırma örnekleridir.

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde 52 fiil kullanılmıştır ve bu fiiller ağırlıklı olarak haber kiplerinden biri ile çekimlenmiştir. Haber kipleri, metni durgunluktan kurtararak hareketlendirir. Kullanılan bu fiillere bakıldığında söylemin hareketli bir söylem olduğu söylenebilir.

3.1.3. Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi Şiirinde Kullanılan Yerel İmgeler

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde kullanılan yerel imgelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Yerel imgelerin büyük kısmı Ahmed Arif, aile çevresini aktarırken ortaya

çıkıştır. Şiirin ikinci kesitinde kullanılan *zozan* sözcüğü, Diyarbakır ilinde yaylaya verilen isimdir. Bilindiği üzere havaların ısındığı bu bölgede yaylalara çıkılır, hayvanlar bu yaylalarda otlatılır ve tarımsal üretimin büyük bir kısmı yaylalarda yapılır.

Söylemin dikkat çeken üçüncü kesitinde bölge insanının kış aylarında çayı kardan demlemesi, kadınların siyatik ağrısını saklaması, yaşlı kadınların bel ağrılarına yel demesi ve ayrıca hamile kalan kadınların bu durumunu erkeklerden gizlemesi yerel imgelere örnektir.

Ahmed Arif'in çocukluğu Şanlıurfa'nın Siverek ve Harran ilçelerinde geçmiştir. Karacadağ bucağı da Siverek'e yakın bir yerdir ve bu bucak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en fazla kar yağışı alan yeridir. Haliyle bu bölge insanı da kış aylarında çayı kardan demlemişlerdir. Aynı zamanda bu soğuk iklimin etkisiyle de insanlarda kronik bel ağrıları görülmektedir. Buradaki bölge insanı bu bel ağrılarına bâ yani yel derler. Kadınlar bel ağrılarını da yaşadıkları çevrede saklama gereği duymuşlardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadınlar, ilk hamileliklerini evin erkeklerinden utandıkları için saklarlar. Nezihe Erdoğan da hamile olduğunu ağabeyi olan Ahmed Arif'ten saklamıştır. Sayılan tüm bu örnekler, üçüncü kesitte geçen bölgeye has yerel imge örnekleridir.

Söylemin son kesitinde âdetlerin etkisiyle yeni doğmuş Adiloş Bebe'nin üç gün boyunca aç bırakılması, yerel imgeye verilebilecek son örnektir. Bu âdete göre çocuğun ilerleyen yaşlarında hastalanmaması ve daha kuvvetli olabilmesi için yeni doğan bebeklere üç gün boyunca meme verilmez. Doğar doğmaz bu geleneğe boyun eğen çocuklar, ilerleyen zamanlarda hayatın tüm zorluklarına göğüs gerecek anlayışı hâkimdir.

Sonuç

Her insanın mutlaka bir ideolojik düşüncesi vardır ve bu ideolojik fikirler, sözcüklerin satır aralarında gizlidir. Söylem çözümlemesi yöntemi sayesinde yazılan bir metnin altında yatan ideolojik alt yapı da ortaya çıkarılabilir. Söylem analizi yapılan bir metnin yazarı veya şairinin zihnindeki psikolojisine dair birtakım çıkarımlar elde edilebilir ve bu çıkarımlar sayesinde de verilmek istenen mesaja ulaşılabilir. Dil yoluyla icra edilen hiçbir söylemin tarafsızlığından söz edilemez. Söylem çözümlemesi yöntemi, okura farklı bir bakış açısı kazandırır.

Ahmed Arif de yazdığı şiirlerle belli bir ideolojinin temsilcisi olmuştur. Toplumcu gerçekçi bir çizgide yazdığı şiirlerinde Anadolu insanının sorun ve sıkıntılarına eğilmiştir. Ayrıca Marksist dünya görüşüyle bu sorun ve sıkıntılara bir çözüm arayışına girmiştir. Bu sayede *Diyarbakir Kalesinden Notlar Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde de bu Marksist dünya görüşünü kendi ailesi üzerinden aktarmayı amaçlamıştır. Söylem çözümlemesi yöntemiyle bu şiirin yerel imgeleri ve Ahmed Arif'in bu şiirde aktarmak istedikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2006). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. (5. Baskı). Engin Yayınevi.
- Aksu, E. (2023). *Ahmed Arif'in "Hasretinden Prangalar Eskittim" adlı şiir kitabının söylem çözümlemesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Arif, A. (2007). *Hasretinden prangalar eskittim*. (8. Baskı). Metis Yayınları.
- Aşkaroğlu, V. ve Akata, Z. H. (2017). Sabahattin Ali öykülerinde Marksist söylem ve kişilik kurgusu. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 365-376.
- Bayraktar, N. (2020). *Dilbilimi*. (1. Baskı). Nobel Yayınları.
- Bayraktar, S. (2017). Yüksek ökçeler öyküsünün eleştirel söylem analizi ile değerlendirilmesi. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(2), 23-28.
- Çelik, H. ve Halil, E. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Durbaş, R. (1990). *Ahmed Arif anlatıyor kalbim dinamit kuyusu*. (1. Baskı). Cem Yayınevi.
- Dursun, Ç. (2001). *Tv haberlerinde ideoloji*. (1. Baskı). İmge Kitapevi.

- Ercanlar, M. ve Gülmez, G. (2022). Sözceleme kuramının Fransızca öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerine dâhil edilmesi: bir eylem araştırması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 466-491.
- Eronat, K. (2017). Ahmed Arif'in şiir sanatı ve şiirlerindeki tematik kurgu. *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu* içinde (C. 2, s. 955-967). Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları.
- Günay, V. D. (2003). *Metin bilgisi*. (2. Baskı). Multilingual Yayınları.
- Günay, V. D. (2018). *Söylem çözümlemesi*. (3. Baskı). Papatya Yayıncılık.
- Güven, E. ve Kıran, A. (2021). Sözceleme kuramı çerçevesinde "biz" adının incelenmesi. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 31 (1), 309-327.
- Kıran, A. E. ve Kıran, Z. (2011). *Yazınsal okuma süreçleri: dilbilim, göstergebilim ve yazınbilim yöntemleriyle çözümlemeler*. (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve göstergebilim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 10, 93-99.
- Megill, A. (2012). *Aşırılığın peygamberleri / Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*. Say Yayınları.
- Metin, B. B. (2016). Âtiyi Karanlık Görerek Azmi Bırakmak üzerine bir söylem çözümlemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3).
- Öngören, V. (1970). Ahmed Arif'le bir konuşma. *Ankara Birliği Dergisi*, (2), 48-50.
- Öztürk, B. (2019). *Ahmed Arif terk etmedi sevdan beni* (1. Baskı). Dokuz Yayıncılık.
- Saussure, F. de. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (2. Baskı). Multilingual.
- Somuncu, M. (2020). Dr. Fahrettin Koca'nın sosyal medyadaki salgınla ilgili paylaşımlarının eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, (23), 21-40.
- Somuncu, M. (2022a), Murathan Mungan'ın Dumrul ve Azrail adlı hikâyesinin söylem çözümlemesi. B. Darıcı (Ed.). (1. Baskı, s. 21-7) içinde. Eğitim yayınevi.
- Somuncu, M. (2022b). Âşık Veysel'in "hepimiz bu yurdun evlatlarıyız" adlı şiiri üzerine eleştirel söylem çözümlemesi. M. Argunşah ve H. Vural (Ed.) *Recep Toparlı Armağanı* (1. Baskı) içinde. Kesit yayınları.
- Sözen, E. (2017). *Söylem belirsizlik güç mübadele, bilgi güç ve reklevsivite*. (3. Baskı). Profilkitap.
- Şeker, Z. (1997). *Ahmed Arif ve şiirini besleyen kaynaklar*. (1. Baskı). Ürün Yayınları.
- Şenal, A. (2019). *Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri üzerine söylem çözümlemesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. (2. Baskı). Multilingual.
- Yıkılmış, S. (2019). *Türkiye Türkçesinde empati dili (söylem çözümlemesi)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Emrah AKSU

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.